

Översyn av arbete med, samt styrning av offentlig konst i Lunds kommun

Grund för förslag till politiska riktlinjer samt arbetsprocess för inköp av platsspecifik konst

LUNDS
KOMMUN

Omslag: Astrid Göransson – *Mitt namn är Mandelblomman*, Mandelblommans förskola, Dalby, 2016
Foto: Helene Toresdotter

Baksida: Ahmet Ögüt – *Castle of Vooruit* (2012), Stortorget, 2020
Foto: Daniel Zachrisson

Sammanfattning

Konst är en väsentlig del av livet. Konstens arbetsprocesser relaterar till annat skapande arbete såsom innovation, entreprenörskap och forskning. Konst har därmed en naturlig roll att fylla i en stad som Lund.

Lunds kommuns arbete med offentlig konst omfattar fyra kategorier: 1) platsspecifik permanent konst; 2) platsspecifik halvpermanent konst; 3) utställningskonst samt; 4) samlingskonst. Dessa fyra kategorier utgör en stark infrastruktur för att den offentliga konsten i Lund ska präglas av bredd, djup och variation, samt möjliggöra principerna om att konsten ska vara fri samt relevant för boende och besökare.

Genomförda översyn av styrningen av arbetet med Lunds kommuns offentliga konst påvisar att den förändring som infördes på prov 2020 -2023 kan beskrivas som genomförd på en inadekvat problemanalys. Översynen visar att de utmaningar som arbetet med den offentliga konsten uppvisat, grundar sig i behov av

- en för verksamheten mer ändamålsenlig organisationsmodell;
- förnyade riktlinjer för arbetet med den offentliga konsten vilka tydligare utgår från de fyra olika tematiska delarna av Lunds offentliga konst;
- en finansieringsmodell vilken bygger på enprocentsregeln men inte binder upp finansiella medel till ett visst byggprojekt;
- att finansiella medel överförs till kultur- och fritidsförvaltningen som ansvarar för en budgetering som medger ett aktivt tillgängliggörande och involverande arbete inom den offentliga konstens alla fyra delar.

Sammantaget bedöms ovan nämnda förändringsbehov samt de vitaliserande erfarenheter som gjorts inom projektet LundART, utgöra en bra grund för ett fortsatt och framåtsyftande arbete. Översynen resulterar i följande rekommendationer för det fortsatta arbetet med den offentliga konsten i Lund:

Konceptualisera vad Lunds offentliga konst omfattar: en helhet bestående av fyra delar vilka tillsammans utgör en infrastruktur för en offentlig konst med bredd, djup och variation: platsspecifik permanent konst, platsspecifik halvpermanent konst, utställningskonst samt samlingskonst.

Relatera aktivt och medvetet arbetet med Lunds kommuns offentliga konst till övriga konstarbetsprocesser och konstaktörer i närområdets konstekosystem.

Möjliggör adekvata och varierade finansieringsmodeller samt en budgetering som främjar ett aktivt arbete för att tillgängliggöra den offentliga konsten för boende och besökare.

Synliggör det faktum att Lund är en konststad med stor bredd, stort djup och långa historiska perspektiv, som har gott konstrenommé i omvärlden. Lyft fram betydelsen av fri konst och de värden som dessa skapar för innovation och forskning.

Samverka över förvaltningsgränser såväl som med externa aktörer för att skapa synergier i utvecklingen av Lund som konststad för boende och besökare.

Involvera genom relevansskapande arbete som förmedling (konstpedagogiska aktiviteter), tillgängliggörande (information, kommunikation, fysisk samt digital tillgänglighet) samt participation (medverkan av allmänhet eller riktade målgrupper).

Innehåll

Sammanfattning.....	3
Inledning.....	6
Ett processuellt arbetssätt för gemensamt lärande.....	6
Omvärldsbevakning	6
Kulturprogrammets vägledande principer och utvecklingsområden	6
Tillitsbaserad styrning och ledning	7
Det professionella omdömet.....	7
Begrepp och definitioner.....	8
Lunds kommuns offentliga konst.....	9
Platsspecifik permanent konst.....	9
Platsspecifik halvpermanent konst.....	9
Konst i utställning.....	10
Konst i samling.....	10
Fyra delar av en helhet möjliggör bredd, djup och variation.....	11
Lund med omnejd - ett konstekosystem	13
Ett systemiskt och relationellt perspektiv	13
Konstekosystemet som grogrund för fri konst, utveckling och innovation	13
Konstaktörer i Lund	13
Lunds kommun som konstaktör i konstekosystemet.....	14
Värdet av offentlig konst	16
Instrumentella syften och instrumentella effekter.....	16
Konstnärlig frihet	16
Upplevelse av relevans	17
Styrning för att skapa värde av offentlig konst	17
Finansiering av offentlig konst	20
Finansiering av platsspecifik permanent konst.....	20
Budgetering av platsspecifik permanent konst.....	21

Jämförande utvärdering av styrningen av arbetet med den offentliga konsten i Lund	23
Fram till 2020	23
Från 2020.....	25
2021-2023 Projektet LundART	27
Politiska riktlinjer.....	27
Finansieringsmodell	27
Arbetsprocess.....	27
Sammansättning av kompetens	27
Sammanfattning av styrning av arbetet med LundART 2021-2023	27
Slutsatser av den jämförande utvärdering av styrningen av arbetet med den offentliga konsten	29
Organisation	29
Riktlinjer... ..	29
Finansiering och budgetering	30
Vitalisering	30
Missriktad förändring	30
Rekommendationer för arbete med den offentliga konsten	31
Konceptualisera	31
Relatera... ..	31
Möjliggör.... ..	31
Synliggör.....	32
Samverka... ..	32
Involvera.....	32
Slutord	37
Bifynd.....	38
Intervjuer	39
Referensmaterial.....	40
Bilaga 1: Konsthallens verksamhetsuppdrag (från 2008).....	42
Bilaga 2: Process för urval och inköp av platsspecifik permanent konst (från 2023)	43

Inledning

Kultur- och fritidsnämnden beslutade 2023-03-23 att uppdra åt kultur- och fritidsförvaltningen att ta fram förslag på reviderade riktlinjer för hantering av offentlig konst.

Utredningsarbetet Process och inriktning för offentlig konst i Lunds kommun. En översyn av riktlinjer för hantering av offentlig konst i Lunds kommun har genomförts augusti till och med november 2023 och resulterat i föreliggande rapport samt bilagorna

- Placering, urval och inköp av platsspecifik konst i Lunds kommun.
Förslag till arbetsprocess.
- Styrning av arbetet med offentlig konst i Lunds kommun.
Förslag till politiska riktlinjer.

I arbetsgruppen har följande personer från Kultur- och fritidsförvaltningen medverkat

- Elin Aspeklev, projektledare urban konst
- Emil Nilsson, intendent Lunds konsthall
- Katja Tauberman, kommunikatör, kultur och fritidsförvaltningen
- Mårthen Mirza, Kulturchef
- Åsa Nacking, Konsthallschef

Konsult Anna Ranger, Reflekta, har haft uppdraget som processledare för arbetet samt arbetet att skriva rapporten samt de två tillhörande bilagorna.

Ett processuellt arbetssätt för gemensamt lärande

Arbetet har haft ett processuellt upplägg där konsulten samskapat kunskap med deltagarna i arbetsgruppen genom individuella intervjuer samt gemensamma utforskande workshops. Konsultens roll har varit att leda den gemensamma lärprocessen genom att aktivt undersöka olika perspektiv, samla sakkunskap samt skapa en struktur för det gemensamma tankearbetet. Konsulten är ensam ansvarig för alla resultat och resonemang som presenteras i rapporten samt de två bilagorna.

Omvärldsbevakning

I arbetet har ingått omvärldsbevakning där information om arbete avseende riktlinjer och process för urval och inköp av offentlig konst, inhämtats från kommunerna Borås, Eksjö, Kristianstad, Linköping, Malmö, Uppsala och Örebro.

Kulturprogrammets vägledande principer och utvecklingsområden

Arbetet utgår från kulturprogrammets vägledande principer; Kulturens egenvärde, Kulturens självständighet och Kommunens roll som möjliggörare, samt från de tre utvecklingsområden som pekas ut i kulturprogrammet för 2024-2030:

- Demokrati och mångfald
- Stärkt kulturell infrastruktur
- Kulturell innovation – kreativ expansion

Tillitsbaserad styrning och ledning

Arbetet utgår från förhållningssättet om tillitsbaserad styrning och ledning, vilket är ett av Lunds kommunfullmäktiges övergripande mål.

Tillit är en ledningsfilosofi som innebär att vi väljer att lita på att människor i kärnverksamheten har kunskap, omdöme och vilja att genomföra sitt arbete på ett bra sätt utan detaljstyrning och att organisationens viktigaste uppdrag är att skapa förutsättningar utifrån behoven i mötet mellan medarbetare och medborgare.

Det finns inte någon färdig tillitsmodell som lätt kan tillämpas på vilken verksamhet som helst. I stället förstås tillit bäst som ett intellektuellt raster som beslut kan prövas mot. Varje organisation har sedan sina utmaningar, sin historia och sina strukturer – och lösningen måste anpassas utifrån detta.

Eftersom medarbetare i offentlig sektor ofta måste hantera svåra avvägningar och målkonflikter i sin vardag har de en ytterst viktig roll i offentlig sektor. Om de slutar att tänka självständigt och börjar lyda endast en av sina tre främsta huvudmän (politiker, överordnade chefer och medborgare) rubbas en viktig balans i demokratin.

(Louise Bringselius, ordförande för Tillitsdelegationen, SOU 2018:38)

Det professionella omdömet

Det professionella omdömet är tjänstepersonens förmåga att omsätta sitt formella kunskande, tillgänglig information och sin ackumulerade erfarenhet för att hantera en specifik situation på bästa professionella sätt utifrån övergripande målbild. Detta förhållningssätt är den grundläggande utgångspunkten i tillitsbaserad styrning och ledning.

Begrepp och definitioner

Arbetsfältet "offentlig konst" är ett flervetenskapligt arbetsfält som genom åren utvecklat en praktik som inte alltid har en entydig begreppsapparat. Även över tid har användningen av begrepp och definitioner skiftat.

Arbetet med denna översyn grundar sig på följande definitioner.

Offentlig konst

Offentlig konst är konst finansierad av offentliga medel, eller donerad till en offentlig aktör. Offentlig konst kan vara statlig, regional eller kommunal.

Allmän plats

Allmän plats refererar till begreppet allmän platsmark, det vill säga mark som ägs av en offentlig aktör, vilken kan vara statlig, regional eller kommunal.

Publik plats

Publik plats refererar till plats som är tillgänglig för allmänheten oberoende av vilken aktör som äger marken. Platsen är publik ("offentlig") i bemärkelsen att den kan upplevas då en rör sig i stadsrummet eller utomhus i kommunen som helhet.

Tillgänglig konst

Konstens tillgänglighet är inte entydigt definierad av ägande och placering. Offentlig konst kan vara otillgänglig för allmänheten, om den exponeras i en konstorbyggnad stängd för allmänheten. Konst som inte ägs av de allmänna, kan på motsvarande sätt vara tillgänglig för allmänheten genom hur den exponeras fysiskt och digitalt.

Lunds kommuns offentliga konst

Lunds kommun arbetar med offentlig konst i fyra olika delverksamheter, vilket sammantaget möjliggör en bredd av konstnärliga uttryck och format: platsspecifik permanent konst, platsspecifik halvpermanent konst, konst i utställning, samt, konst i samling.

Platsspecifik permanent konst

Lunds kommun har en lång tradition av att arbeta med platsspecifik permanent konst. Den platsspecifika permanenta konsten är skapad explicit för en viss plats och syftar till att vara en del av platsen idag såväl som på lång sikt. Den platsspecifika permanenta konsten är ofta en integrerad del av en byggnad eller en anlagd utemiljö, men kan också upplevas som ett fristående objekt.

Den platsspecifika permanenta konsten skapar landmärken i staden och har gjort så i Lund i tusen år. Den permanenta konstens tidshorisont är lång, och den ska samspela med sin omkringliggande miljö på ett sätt som skapar värden över tid. Vad dessa värden består i är inte enkelt att på förhand sja om. Det är därför av vikt att ett offentligt konstverk är väl genomtänkt och fungerar mycket precist in i en given situation och plats. Efterforskning av plats, brukare, dess historik och funktion är avgörande för ett lyckat resultat. Kännedom om form och färg, skala och volym och material är självskrivet, men var fokus läggs beror på val av önskat uttryck.

Att se kulturen som ett samhällsbyggnadselement, en naturlig och integrerad del av samhällsutvecklingen, är strategiskt viktigt för kulturlivets utveckling liksom för kommunens attraktivitet som bostads- och besöksort. I områden där kommunen växer och förtätas måste kulturen tidigt komma in i plan- och byggprocesser. Att på riktigt bereda plats för kultur i samhällsbygget innebär att redan i planeringsförutsättningarna fastställa vilka ytor och lokaler som ska skapas. Som dessutom både ekonomiskt, ytmässigt och i förhållande till placering i relation till annat kommer att vara möjliga att använda för en mångfald av kulturaktörer.

(Lunds kommun. Kulturprogram 2024-2030 förslag till remissversion sid. 6-7)

Finansiellt betecknas den platsspecifika permanenta konsten som investering. Det medför att finansieringen inte medger kostnader för personal eller aktiviteter för att underlätta upplevelsen av konstverket.

Platsspecifik halvpermanent konst

I och med projektet LundART som tillkom som en effekt av situationen förorsakad av coronapandemin, har Lunds kommuns arbete med offentlig konst kommit att omfatta platsspecifik halvpermanent konst.

Den platsspecifika halvpermanenta konsten är skapad explicit för en viss plats och syftar till att bidra till platsens uttryck under en begränsad tid. Eftersom den platsspecifika halvpermanenta konsten är temporär kan den tillåtas ta sig uttryck som distanserar sig från platsen, ifrågasätter platsen, eller på annat sätt förhåller sig till platsen på ett sätt som väcker påtaglig uppmärksamhet.

Platsspecifik halvpermanent konst benämns ibland urban konst med anledning av att den ofta tar sig uttrycksformer som gatukonst, graffiti, muralmålningar och liknande. Men den

platsspecifika halvpermanenta konsten kan också ha andra, mer eller mindre traditionella, uttryck och materialval.

Den platsspecifika halvpermanenta konsten kan i vissa fall vara bygglovspliktig, som till exempel en fasadmålning.

I finansiella termer betecknas och hanteras den platsspecifika halvpermanenta konsten som drift, eftersom tidsperspektivet endast är begränsat. Det medger kostnader för personal samt aktiviteter för att underlätta upplevelsen av konstverket.

Konst i utställning

Lunds kommun har en kommunal konsthall vilket möjliggör ett arbete med tematiska utställningar. Detta är inte unikt för Lund som kommun, men inte heller en självklarhet i kommunal synvinkel.

En kommunal konsthall stärker förutsättningarna för en kommun att arbeta aktivt och professionellt med offentlig konst genom temporära tematiska utställningar. Det skapar utrymme för variation så att verksamheten över tid kan tilltala och upplevas relevant för en bredd av boende och besökare.

En kommunal konsthall innebär bland annat möjlighet att ge utrymme för konst som är oetablerad. På så sätt medverkar tillgången till en lokal avsedd för konst, att ge utrymme för fri konst. Eftersom utställningarna är temporära och visas i sluten miljö som besökaren själv väljer att uppsöka, kan konsten som visas ges utrymme att vara experimentell, utforskande och framför allt oetablerad i sitt uttryck.

Lunds konsthall och dess verksamhet har ett sedan länge etablerat gott renommé. Verksamheten har sedan starten 1957 haft uppdrag av politiken att visa lokal och internationell samtida konst.

För ändamålet lämpliga lokaler utöver Lunds konsthall, kan användas för att exponera konst av olika slag - riktad till olika typer av målgrupper.

I finansiella termer hanteras verksamheten med utställning av konst i Lunds konsthall genom årliga budgeterade anslag genom kultur- och fritidsnämnden.

Lunds kommun ska erbjuda ett dynamiskt stöd för experimentell kultur inom konst, kultur och innovation som gynnar föreningar, frilansare, konstnärer, semiprofessionella och studenter. Lunds kommun ska även beakta den mångfald av konstnärliga och kulturella uttryck som är under ständig utveckling, och ta emot samt aktivt söka förstå det som är ovant och främmande. Ett dynamiskt och föränderligt kulturliv förutsätter en öppenhet för att fler definitioner av kultur, som utmanar de traditionella, växer fram.

(Lunds kommun. Kulturprogram 2024-2030 förslag till remissversion sid. 9)

Konst i samling

Lunds kommun har kontinuerligt köpt in konst under många decennier och har idag en konstsamling med drygt 3000 konstverk. Samlingen innehåller till större delen småskaliga konstverk: målningar, grafik och mindre skulpturer. Inköp har genom åren gjorts utifrån vissa av politiken satta kriterier, framför allt med fokus på lokal och regional samtidskonst.

Syftet med samlingen är att möjliggöra konstnärliga upplevelser i kommunalt drivna verksamheter för brukare, besökare och anställda. Syftet är också att genom ett aktivt inköpsarbete stötta och återspegla det lokala och regionala konstlivet.

Samlingskonst refererar till de flyttbara konstverk som finns i Lunds kommuns konstsamling. En konstsamling har ett värde i sig som samling eftersom samlingen byggts upp utifrån vissa tematiska principer under lång tid. På så vis har samlingen som helhet ett värde som tidsdokument. En konstsamling har ett värde också genom att den är en resurs för tillgång till enskilda verk vilka kan exponeras eller brukas för skiftande ändamål över tid. Kommunala verksamheter som inryms i kommunens lokaler kan få låna konstverk ur samlingen utifrån egna behov och önskemål. Möjlighet finns till digital visning eller fysisk visning på lagret där konstsamlingen förvaras.

Lunds kommuns konstsamling omfattar några mycket värdefulla konstverk, av vilka några är deponerade på Kulturen i Lund. Stora delar av samlingen är fotograferad och registrerad digitalt, vilket underlättar överblick av verken. Det återstår dock en hel del arbete vad gäller registrering och katalogisering.

Finansiellt har arbetet en årlig budget. Denna täcker dock inte kostnader för ålagda regelbundna inventeringsarbeten; vissa av Lunds kommuns verksamheter har många konstverk till låns, och vartannat år ska det göras en inventering av dessa. Budgeterade medel täcker inte heller nödvändigt underhåll av verken. När skolor eller andra förvaltningar önskar låna konstverk i större omfattning, debiteras för arbetet med visning, urval, förflyttning med mera.

Fyra delar av en helhet möjliggör bredd, djup och variation

Tillsammans utgör de fyra tematiska verksamhetsområdena inom arbetet med offentlig konst en ändamålsenlig infrastruktur för att möjliggöra bredd, djup och variation i konstnärliga upplevelser för boende och besökare i Lund på följande sätt:

- Den permanenta konsten har sin kvalitet i det beständiga, att den finns där i den vardagliga, byggda miljön och skänker referenser över vår existens som människor i tid och rum.
- Den platsspecifika halvpermanent konsten har sin kvalitet i det tillfälliga, att den tillåts skaka om, den sticker ut och väcker oss ur vår vardagliga lunk; den kan ge en välbekant och kanske anonym plats ett starkt uttryck under begränsad tid.
- Konst i utställning har sin kvalitet i att den är tematisk, temporär och visas i en sluten miljö. Det möjliggör att den konst som visas aktivt kan tillåtas förhålla sig till ett tema som kan upplevas vara specifikt eller utmanande. Över tid skapar tematiska och temporära utställningar variation genom exponering av en mångfald av perspektiv.
- Konst i samling har sin kvalitet i att den är flyttbar och anpassningsbar så att den kan brukas av olika målgrupper, till exempel för att skapa konstnärliga upplevelser i den kommunala verksamhetens lokaler. Konst i samling kan också användas som "verktyg" för att i målgruppsanpassade aktiviteter utforska och uttrycka tankar och känslor på olika teman.

Anders Österlin – Väggrellief på Tunaskolan, 1966

Lund med omnejd - ett konstekosystem

Ett systemiskt och relationellt perspektiv

Ett systemiskt perspektiv innebär ett synsätt där det kommunala arbetet med offentlig konst ingår i ett större system av aktörer; där aktörsövergripande kunskapsutveckling, informationsutbyte och samverkan är viktiga aspekter för att alla parter syften och behov ska uppnås och mötas. Systemet av olika typer av aktörer som är ömsesidigt beroende av varandra kan liknas vid ett ekosystem; ett *konstekosystem* där relationerna *mellan* aktörerna i ekosystemet är av avgörande betydelse för kvalitet och livskraft på sikt.

”Konst” kan med andra ord beskrivas som ett helt konstekosystem av olika aktörer som tillsammans åstadkommer en upplevelse av en närhet till en konstnärlig dimension av verkligheten, världen och vardagen, en dimension som upplevs som lockande, inspirerande och relevant.

Den kommunala offentliga konsten, och arbetsprocesserna runt densamma är med andra ord bara en del av all den konst som boende och besökare i Lund upplever.

Konstekosystemet som grogrund för fri konst, utveckling och innovation

Konst tillkommer som produkter av ett sökande, utforskande arbets- och förhållningssätt. Dessa aktiviteter förutsätter tillgång till information, material, adekvata verktyg samt fysiskt och/eller digitalt utrymme, för att de nyskapande arbetsprocesserna ska ta fart. Men vilken information, vilket material, vilka verktyg och vilka fysiska och digitala utrymmen som visar sig vara adekvata för arbetsprocessen går inte att på förhand förutsäga. Därför är liknelsen att vara del av ett levande och rörligt (konst)ekosystem viktig som förhållningssätt för att dessa arbetsprocesser ska ha möjlighet att utvecklas. Konstekosystemet griper tag i strukturer som tillgång till lokaler, tillgång till hantverkskompetens med mera.

Konstekosystemet inbegriper inte bara det professionellt synliga konstnärliga arbetet utan kan också beskrivas som ett raster av konstnärlig närvaro i det vardagliga livet så som det uppfattas av boende, besökare och specifika målgrupper som till exempel barn, unga och äldre. Var och en av dessa grupper har sina förutsättningar och hinder för att komma i kontakt med de sammanhang som kan möjliggöra konstnärliga upplevelser och erfarenheter för individen, så att en nyfikenhet ges möjlighet att utvecklas, formeras och ta plats.

Konstaktörer i Lund

I Lund finns utöver den kommunalt finansierade offentliga konsten konstverk på publika platser som tillkommit på uppdrag av andra aktörer.

I Lund finns offentliga statliga konstaktörer (Skissernas Museum, Historiska Museet – båda ligger under Lunds universitet) Svenska kyrkan (Domkyrkomuseet, Lunds stift, Lunds pastorat) regionala aktörer (Universitetssjukhuset och Kulturen i Lund (ideell förening som drivs med regionala och kommunala medel) och privata aktörer (gallerier, fastighetsägare, återförsäljare av konstnärsmaterial med flera), professionella aktörer som konstnärskollektiv, det organiserade civilsamhället med föreningar (till exempel konstföreningar vid större arbetsplatser), studieförbund, samt individuella krafter (konstnärer, filantroper, barn som medverkar i riktade konstaktiviteter, intresserad allmänhet med flera).

Dessa många olika aktörer har olika funktion i konstekosystemet. Utifrån sina specifika syften och arbetsrutiner planerar och köper dessa aktörer in konstverk att placeras på publika platser. Den publika konsten i Lund utgörs med andra ord inte alltid av kommunal offentlig konst.

Konsthall respektive konstmuseum

"Konsthall" respektive "konstmuseum" är olika typer av institutioner. Museer har en egen samling och arrangerar utställningar utifrån vad som finns i samlingen. Ett museum kan låna ut, och låna in verk i samarbete med andra museer. Ett museum som drivs i offentlig regi måste följa museilagen.

Museer idag har alltmer utvecklats till besöksmål i en upplevelseekonomi, med flera utställningar parallellt, en fast samling, restaurang, en upplevelsebaserad shop, en ordentlig verkstad samt ett utbyggt förmedlingsprogram, det vill säga pedagogiska och informativa verksamheter och aktiviteter för att underlätta för besökaren att relatera till konsten som visas.

Många av de välrenommerade konstmuseer som finns i Lunds närområde har budgetramar som vida överstiger en kommunal konsthallsbudget.

En konsthall lyder inte under museilagen och har inte heller någon samling som ger verksamheten en profil. En konsthall syftar till att vara ett offentligt och för allmänheten tillgängligt utställningsrum (till skillnad mot gallerier som ju drivs som en kommersiell verksamhet och säljer den konst som visas) för att visa tillfälliga tematiska utställningar. Det kan till exempel vara samtida konst, det vill säga konst som ännu inte är etablerad i sin samtid och därmed ännu inte är intressant som museiutställning.

Lunds konsthall, en byggnad som i sig själv är konsthistoriskt intressant, är inte byggd för den typ av verksamhetsupplägg som ett nutida museum kan erbjuda.

Lunds kommun som konstaktör i konstekosystemet

Ekosystemet för konst i och omkring Lund är ett finmaskigt nät med både uppenbara och mer svåruppfattade aktörer. Det är ett system som är, precis som alla andra (konst)ekosystem i ständig rörelse mot förändring.

Lund har länge varit Skånes ledande konststad, med stora namn inom konst och arkitektur verksamma i staden, med permanent konst utförd av världsledande konstnärer och med konsthallsutställningar som väcker intresse både nationellt och internationellt, flera privata gallerier och en allmänhet med engagemang och kunskap inom fältet.

På senare år har dock flera faktorer påverkat Lunds roll som den självklara målbilden vad gäller offentlig konst i Skåne och mångfalden av aktörer i Lunds konstekosystem har reducerats. Samtidigt har Lunds kommun en resurs i den offentliga konst som kommunen förfogar över, samt, inte minst i möjligheten att utveckla arbetsprocesserna kring den offentliga konsten så att dessa länkar in i andra aktörers intressen och syften, med målet att den publika konsten i Lund ska hålla hög klass och komma människor till del i vardagen.

Kommunens huvuduppgift är att säkerställa ett rikt och varierat kulturutbud till invånarna, och detta förutsätter en väl fungerande konst- och konstnärspolitik. Utan kulturskapare finns ingen kultur. Det betyder att det i en stad med levande kultur behöver finnas strategier för olika konstnärliga områden samt vara möjligt att leva på sitt skapande.

(Lunds kommun. Kulturprogram 2024-2030 förslag till remissversion sid. 7)

Utifrån tanken om Lund med omnejd som ett konstekosystem med många olika typer av aktörer och aktiviteter, som sammantaget skapar en upplevelse av konstens närvaro i vardagslivet, är det intressant att belysa på vilket sätt Lunds kommun som offentlig aktör är unik i ekosystemet. Det kan till exempel handla om att säkerställa specifika målgruppers (till exempel barn, unga och äldre) möjlighet att få erfarenhet av konstnärliga dimensioner i livet samt att få uppleva sig vara en del av ett levande konstekosystem.

Värdet av offentlig konst

Värde är ett fenomen som studeras inom många olika vetenskaper, i allt från filosofi till psykologisk och sociologisk ekonomi.

En grundläggande distinktion är om något har värde oberoende av människan, eller om värde är något av människan skapat.

En annan grundläggande distinktion är om något har ett egenvärde (för människan) eller om värdet ligger i att det bidrar till att andra grundläggande mänskliga behov tillgodoses.

För att inte fastna i en diskussion om huruvida konsten har egenvärde eller instrumentellt värde måste vi slå fast att många mänskliga aktiviteter har flera och ibland sinsemellan motstridiga, men ändå samverkande, värden.

(Göteborgs Stads kulturförvaltning. Kulturens värde och sociala effekter sid. 40)

Värde av olika slag

Kategoriseringen är hämtad från Göteborgs Stads kulturförvaltning. Kulturens värde och sociala effekter.

- Intrinsikalt värde – ett värde oberoende av människan
- Individuellt värde – individens upplevelse av att något har värde
- Instrumentellt värde – något har värde för att det bidrar till att uppnå någonting
- Institutionellt värde – värde som samhällsbärande funktion

Instrumentella syften och instrumentella effekter

Mycket av samhällsplaneringens uppgifter formuleras med instrumentella syften; en viss insats ska bidra till att ett visst mål uppnås. Dessa insatser kan utvärderas med hjälp av kriterier och nyckeltal.

Det den offentlig konsten bidrar med i våra liv, och gör med oss, är svårt att entydigt utvärdera. Och det är just det som utmärker konst, som är själva konstens idé; att sträcka sig bortom det vi trodde var möjligt. På så vis liknar konsten och det konstnärliga arbetssättet vissa delar av det vetenskapligt utforskande arbetssättet och innovationsarbete generellt; vi vet inte på förhand riktigt var vi kommer att hamna, men det känns angeläget att utforska det. Vi analyserar och sätter ramar för utforskandet och i efterhand kan vi utvärdera vad som bidrog till att göra det stora språnget möjligt.

Konstnärlig frihet

Att tillskriva den offentliga konsten instrumentella syften kan med andra ord hindra konsten från att vara det den faktiskt skulle kunna bli. Det är först då konstverket väl är klart som vi kan avgöra om det har relevans eller inte, och kanske inte ens då – många konstverk nedvärderas i sin samtid men uppvärderas av eftervärlden. Då, i efterhand, kan vi utvärdera konstverkets instrumentella effekter – känner vi oss gladare, argare, mogna, mindre, lugnare, utmanade genom mötet med konstverket? Eller känner vi ingenting alls?

Varför då? Är det alltför "platt" och tillrättalagt, eller är det så att vi inte lyckats skapa oss en relation till det (än)? Kanske kommer det offentliga konstverket ha mer relevans för mina barnbarn än för mig, för de kommer att kunna sila sin upplevelse genom de perspektiv som tiden medför.

Konstnärlig frihet kan beskrivas som ett ideal som bygger på tanken att den konst och kultur som produceras i samhället så långt som möjligt ska reflektera fria kreativa processer och värderas utifrån sina konstnärliga kvaliteter. Idealet om konstnärlig frihet kommer i den svenska kulturpolitiken till uttryck i det nationella mål som anger att "kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund".

(Myndigheten för kulturanalys (2021) Så fri är konsten. Den kulturpolitiska styrningens påverkan på den konstnärliga friheten. Rapport 2021:1 sid. 8)

Upplevelse av relevans

Offentlig konst – liksom all konst – får sitt värde genom att upplevas som relevant. Konst är med andra ord inte enbart objekt, utan även den påverkan dessa objekt har på oss; hur de talar till och med oss, hur de skapar samtal mellan oss. Möjligheten för dessa samtal att uppstå förutsätter en mängd olika fora, aktörer och aktiviteter och, framför allt, olika typer av konst.

Offentlig konst är vår samhälleliga gemensamma konst; en skattefinansierad insats för att konst ska vara närvarande i våra allmänna miljöer utomhus och inomhus. Det ställer krav på relevans på ett bredare sätt än när vi pratar om din eller min privata konst, eller ett visst museums specifika samling av tematiskt samlad konst.

Kulturen skapar inte goda människor, men kulturen skapar material och utrymme för reflektion och samtal som ger människor möjlighet att få syn på både samhället och sig själva.

(Göteborgs Stads kulturförvaltning. Kulturens värde och sociala effekter. sid. 27)

Styrning för att skapa värde av offentlig konst

Det primära värdet av offentlig konst är med andra ord inte marknadsvärdet av den konst som är i kommunens ägo. Den offentliga konstens syfte är att vara av värde för allmänheten i vardagslivet, samt, för den permanenta konsten, att vara av värde även för kommande generationer. Det primära värdet av den offentliga konsten är inte monetärt, utan den närvaro av konstnärliga kvaliteter som den medför för boende och besökare idag och i framtiden. Styrning av arbetet med offentlig konst sker på fyra olika sätt:

- politikens riktlinjer för kommunens offentliga konst;
- hur finansieringsmodellerna för den offentliga konsten är utformade inklusive budgetering;
- arbetsprocesserna kring den offentliga konsten; sammansättningen av sakkunskapen som arbetar med den offentliga konsten.

Dessa styrmedel blir sammantaget avgörande för det värde den offentliga konsten kan bidra med i boende och besökares liv, samt i vilken grad konsten som sådan tillåts vara fri.

Armlängds avstånd

Begreppet och förhållningsättet om armlängds avstånd har tillkommit för att säkerställa konstens möjligheter att vara oberoende av detaljstyrning. Oftast avses att konsten inte ska utsättas för politiska ambitioner vad gäller uttryck, innehåll, arbetsmetoder, material med mera.

Begreppet har också kommit att omfatta ett myndighetsutövandeperspektiv, på så sätt att det bör eftersträvas att arbetsprocesser för inköp av offentlig konst säkerställer den konstnärliga friheten inom de ramar som formuleras av beställaren i uppdraget.

Urval och inköp med kvalitet

Urval och inköp av offentlig konst sker utifrån olika rutiner beroende på vilken kategori konst det gäller. Samtliga av dessa rutiner möjliggör den offentliga konstens värde genom att relatera till frågor om relevans för boende och besökare samt genom att skapa utrymme för konsten att vara fri i sitt uttryck, utifrån de givna förutsättningarna.

Det värdeskapande arbetet med *permanent platsspecifik* konst har sin början i val av placering; i vilket sammanhang ska konstverket ingå? För att skapa värde både på kort och lång sikt – över generationer – är det av vikt att valet av placering inbegriper ett långsiktigt stadsbyggnadsperspektiv samt tar hänsyn till platsens tekniska förutsättningar. Utifrån dessa förutsättningar fastställs de konstnärliga kriterierna för projektet, med målet att skapa värde genom konstnärlig relevans för både nu levande och efterkommande generationer.

Det värdeskapande arbetet med det offentliga konstverket av *platsspecifik halvpermanent* karaktär tar även sin början i val av placering. Utifrån den identifierade platsens fysiska förutsättningar specificeras önskade konstnärliga kriterier för konstverket. Eftersom den halvpermanenta konsten är temporär innebär det värdeskapande förhållningsättet i detta sammanhang att i högre grad än vad som gäller för den platsspecifika permanenta konsten, tänja gränserna för den konstnärliga upplevelsen; den halvpermanenta platsspecifika konsten kan "sticka ut" mer än den permanenta.

Curering av *utställningskonst* skapar värde genom att möjliggöra utställningar med hög tematisk relevans för definierade målgrupper.

Urval och inköp av *samlingskonst* görs enligt de kriterier som definierar samlingen. Varje konstverk medför därmed ett ökat värde till samlingen som helhet.

Relevansskapande arbete genom involvering

Den offentliga konsten har sitt värde i att tillåtas vara fri i sitt uttryck samt upplevas relevant av boende och besökare. Aktiviteter för att möjliggöra relevansskapande upplevelser av den offentliga konsten för boende, besökare och riktade målgrupper kan vara av följande slag:

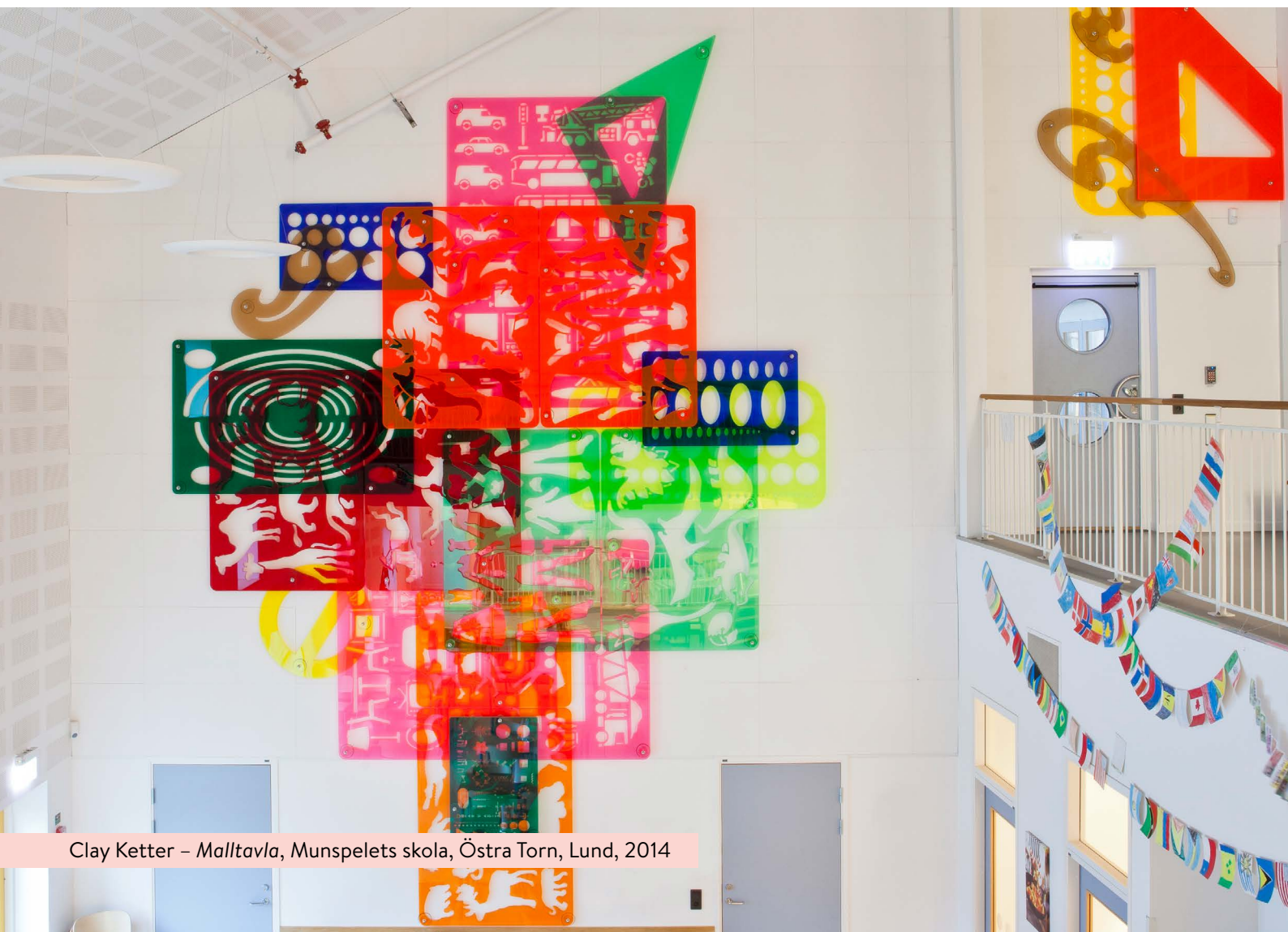
- förmedling (konstpedagogik)
- tillgängliggörande (information, kommunikation, fysisk och digital tillgänglighet)
- participation (breddad och ökad delaktighet av allmänhet och riktade målgrupper)

Ett relevansskapande arbete är en viktig förutsättning för att den offentliga konsten ska utveckla sitt potentiella värde för boende, besökare och skilda målgrupper.

Underhåll och restaurering för långsiktigt värde

Den platsspecifika konsten, som ofta finns i en miljö som aktivt används dagligen, utsätts för slitage av olika slag. Ur ett värdeskapande perspektiv är det av vikt att resurser finns tillgängliga för vård och restaurering av konstverket så att dess konstnärliga kvaliteter består över tid. Konstverkets materiella underhåll löper samman med graden av relevansskapande upplevelser för boende och besökare.

Samlingskonsten utsätts för slitage genom att aktivt brukas. Det värdeskapande arbetet genom utlåning, förmedling, tillgängliggörande och breddad participation innebär att konstverken hanteras för att komma boende och besökare samt personal och brukare i kommunala verksamheter, till nytta. För konstverken i samlingen innebär detta en aktiv utlåningsverksamhet till olika enheter inom kommunen. Den offentliga konsten hanteras med andra ord mer än konst i privat bruk, vilket ökar behovet av kontinuerligt restaureringsarbete.

Clay Ketter – Malltavla, Munspelets skola, Östra Torn, Lund, 2014

Finansiering av offentlig konst

Finansiering av konsten som ingår i Lunds kommuns arbete med offentlig konst sker på olika sätt.

Finansiering av konst i utställning respektive konst i samling finansieras vanligen av årliga anslag och projektanslag.

Finansiering av offentlig kommunal, regional samt statlig platsspecifik konst finansieras traditionellt i Sverige genom tillämpning av den så kallade enprocentsregeln.

Finansiering av platsspecifik permanent konst

Platsspecifik permanent konst finansieras traditionellt i Sverige sedan 1930-talet genom tillämpning av den så kallade enprocentsregeln. Principiellt innebär enprocentsregeln att 1% av de investeringar som görs vid ny-, om- och tillbyggnationer av offentliga byggnader avsätts för konstnärliga inslag.

Enprocentsregeln har genom åren tillämpats på olika sätt. Eftersom enprocentsregeln – sitt namn till trots – inte är en regel utan en princip, har den vid olika tidpunkter och av olika aktörer tillämpats på olika sätt. Variationerna gäller procentsats samt, inte minst, hur de avsatta medlen har budgeterats.

En mer adekvat benämning är därför procentprincipen.

- Procentprincipen kan tillämpas på många olika sätt:
- procentsatsen varierar mellan olika kommuner och tider;
- principen tillämpas i samband med uppförande av byggnader samt vid om- respektive tillbyggnad;
- principen omfattar även allmän platsmark (gator och torg);
- procentsatsen beräknas på kommunens totala investeringsbudget;
- procentsatsen tillämpas i samband med upphandling av varje enskilt investeringsprojekt;
- principen tillämpas endast på projekt som överstiger en viss budget;
- avsatta medel används projektanknutet;
- avsatta medel läggs i en "pott" för arbetet med offentlig konst;
- avsatta medel budgeteras som investering vilket ej kan medföra kostnader för personal eller aktiviteter utöver produktion av verket;
- avsatta medel budgeteras för att täcka såväl konstverk som personella kostnader och omkostnad för förmedling, information, underhåll med mera.

Drift- respektive investeringsmedel

Driftmedel är en budgetteknisk term som refererar till hur medlen får användas. Konstverket måste inte ha viss permanens samt medlen kan användas till personal-kostnader, aktiviteter av förmedlande, tillgängliggörande och involverande karaktär samt restaurering av konstverk.

Investeringsmedel är en budgetteknisk term som refererar till hur medlen får användas, till exempel måste konstverket för att räknas som investering ha en livslängd på ett visst antal år. Investeringsmedel får inte användas för personalkostnader, aktiviteter av förmedlande, tillgängliggörande och involverande karaktär samt restaurering av konstverk.

Budgetering av platsspecifik permanent konst

Budgeteringen av genom procentprincipen avsatta medel kan göras på två sätt. Valet medför stora konsekvenser i utfallet av hur den offentliga konsten blir närvarande i den byggda miljön för boende och besökare. Medlen kan budgeteras så

- att de knyts till det specifika byggprojektet, eller så
- att medlen samlas i en "pott" och kan disponeras för arbetet med konstnärliga inslag där så anses mest lämpligt.

Om de avsatta medlen budgeteras så att de knyts till det aktuella byggprojektet kan konsekvensen bli att stora summor avsätts för offentlig konst i byggnader som varken är centrala eller tillgängliga för boende och besökare. Med andra ord riskerar denna princip att fördela den offentliga konsten så att den främst ger mervärden för dem som dagligen arbetar eller visats i en viss byggd miljö.

Genom att budgetera i "pott" kan de finansiella medlen beskrivas som en resurs som möjliggör offentlig konst på de platser som anses angelägna oavsett vilket ny-, om- respektive tillbyggnadsprojekt som har genererat medlen.

Budgeteringen varierar även vad gäller fördelning mellan investering och drift, vilket även detta har stor påverkan för hur boende och besökare ges möjlighet att möta den offentliga konsten. Att säkerställa att medel budgeteras för drift medför att tillgängliggörande av konsten möjliggörs genom personalkostnader, aktiviteter, information med mera.

Medel som budgeteras som investering kräver att konstverket är bestående längre än fem år. Investeringsmedel ger inte utrymme för involverande arbetsmoment vilket är en väsentlig del av relevansskapandet av offentlig konst.

Budgeteringen av de finansiella medlen är med andra ord ett viktigt styrmedel för vilken konst som kan möjliggöras samt ges möjlighet att utvecklas som relevant och därmed utveckla värde för boende och besökare.

SUPERFLEX - Lyssna på oss, Tuna- och Östervångskolan, Lund, 2018

Jämförande utvärdering av styrningen av arbetet med den offentliga konsten i Lund

Utvärderingen utgår från att den offentliga konsten i Lund består av fyra olika kategorier av konst:

- platsspecifik permanent konst
- platsspecifik halvpermanent konst
- konst i utställning
- konst i samling

Utvärderingen bygger på reflekterande resonemang utifrån de fyra styrmedel som finns att tillgå för arbetet med offentlig konst: politiska riktlinjer, finansieringsmodeller, arbetsprocessernas utformning respektive sammansättning av kompetens.

Utvärderingen är av jämförande karaktär och avser former för styrning fram till 2020, respektive efter 2020. Även projektet LundART 2021-2023 ingår i det jämförande arbetet.

Fram till 2020

Politiska riktlinjer

I verksamhetsuppdraget för arbetet med offentlig konst från 2008 (bilaga 1) berör sju av nio uppdragsformuleringar arbetet med konsthallen och dess utställningsverksamhet. Endast två av nio uppdragsformuleringar berör arbetet med offentlig konst i övrigt; en punkt om fast konst (det vill säga platsspecifik permanent konst finansierad genom tillämpning av procentprincipen) och en punkt om lös konst (det vill säga samlingskonst):

- Arbetet med offentlig utsmyckning enligt procentregeln ska spela en central roll i kommunens stadsplanering.
- Vid inköp av lös konst ska tonvikten läggas på regionala konstnärer och/eller konstnärer som är aktuella genom utställningar i regionen.

Finansieringsmodell

Fram till 2020 har Lunds kommun sedan 1992 finansierat platsspecifik permanent konst genom att avsätta 1,5% av produktionskostnader vid byggnation, för konstnärlig gestaltning. En restriktion om ett gränsvärde tillämpades för att arbetsprocesser med mindre byggprojekt inte skulle beröras.

Utöver principen om en procentsats vid nybyggnation avsattes 0,5% till medel för renovering. Den totala summan för offentlig konst under denna period kan med andra ord beskrivas som överstigande 1,5% av värdet för nyproduktion av kommunens nybyggnation. Andra kommunala investeringar i den byggda miljön, så som gata och park, omfattades inte av procentfinansieringsprincipen.

Under denna period fanns inga regleringar som säkerställde tillkomst av offentlig konst i de områden som exploateras av extern byggtreprenör genom markupplåtelse. De avsatta medlen budgeterades som investeringsmedel på serviceförvaltningen som är ansvarig för kommunens fastigheter. Medlen var knutna till det aktuella byggprojektet, därav begreppet byggnadsanknuten konst, vilket mer egentligt skulle kunna benämnas som projektbunden konst.

Arbetsprocesser

Finansieringen av offentlig konst genom en procentsats som binds upp mot ett specifikt byggprojekt och därmed resulterar i projektbunden konst, omöjliggjorde att den platsspecifika konst som köptes in placerades jämnt fördelad, och på lämpliga platser, inom kommunen som helhet.

Då de kommunala projekten främst handlar om byggnader för välfärdstjänster (skola, omsorg), tekniska faciliteter (väg- och vatten-hantering med mera) samt hyresbostäder i kommunal regi, kom den offentliga konsten att fördelas specifikt till dessa byggnader och områden. Lund är en stad som har haft en kraftig utbyggnad i många decennier, och en sådan princip påverkar därför påtagligt var i kommunen den offentliga konsten placeras och därmed hur den möjliggör upplevelser för boende och besökare generellt.

De medel som avsattes för offentlig konst hanterades under denna period av serviceförvaltningen vilket försvårade för de professioner som kan sakfrågorna kring offentlig konst, det vill säga personal knuten till kultur och fritidsförvaltningen och mer precis till Lunds konsthall - vilka formellt hade uppdraget att ansvara för kommunens arbete med offentlig konst. Den konstprofessionella kompetensen blev kringskuren i sitt uppdrag på ett sätt som försvårade arbetet som helhet.

Arbetsmomenten kring urval och genomförande av konstprojekten utmärktes dock av hög konstkompetens. Detta resulterade i en rad viktiga konstprojekt av några av landets främsta konstnärer, samt även några internationella bidrag, för konstnärliga verk i anknytning till nyproducerade skolbyggnader. Skissmaterial till flera av dessa projekt finns idag samlade på Skissernas museum. Lunds arbete med offentlig konst uppmärksammades inte minst för att lyfta fram det lokala konstlivet.

Med anledning av att de finansiella medlen budgeterades som investering, omöjliggjordes säkerställande av resurser för personal, relevansskapande aktiviteter genom involvering, samt underhåll och restaurering.

Sammansättning av kompetens

Projektledningen för arbetet med platsspecifik permanent offentlig konst låg vid denna tid på serviceförvaltningen, vilket försvårade för den konstprofessionella kompetensen att medverka i styrning av urvals- och inköpsprocesserna.

Eftersom arbetet med platsspecifik permanent konst tillämpades projektanknutet (det vill säga att de medel som genererats genom procentprincipen används för konstnärlig investering i just det projekt som genererat de finansiella medlen) inkluderades i urvalsprocessen inte sällan representanter från de enskilda verksamheter till vilka nybyggnationerna var knutna. Budgetering av de finansiella medlen som investering, omöjliggjorde medverkan av en bredd av kompetenser i arbetet med konsten.

Sammanfattning av styrning av arbetet med offentlig konst fram till 2020

Sättet att styra arbetet med offentlig konst fram till 2020 genom politiska riktlinjer, finansieringsmodeller, arbetsprocesser respektive sammansättning av kompetens, kan sammanfattas med hjälp av en SWOT-analys (Strengths, Weaknesses, Options, Threats).

Styrkor

- Kontinuerliga projektmedel genom tillämpning av "enprocentsregeln" vilken definierats till 1,5% av budgeten för större byggnadsprojekt.
- Omfattande budget för offentlig konst.
- Avsatta medel för underhåll.
- Projektanknutet arbetssätt medförde i vissa fall en tydlig mottagare av konstverket; personal och brukare i den verksamhet var i den nya byggnaden skulle ingå.

Svagheter

- Finansiella medlen uppknutna till visst byggprojekt.
- Finansiella medel budgeterade som investering vilket omöjliggör personalkostnader.
- Finansiella medel budgeterade som investering vilket omöjliggör insatser för tillgängliggörande.
- Finansiella medel budgeterade så att inte det lokala konstekosystemet stärks.

Möjligheter

- Förfarandet med tillämpning av enprocentsregeln kan justeras utan att principen överges (vilket kan förebygga de hotbilder som finns, jfr Hot).
- Förfarandet med tillämpning av enprocentsregeln kan kompletteras med andra finansieringsformer för offentlig konst (vilket till exempel kan stärka det lokala konstekosystemet (jfr Svaghet ovan).

Hot

- Relevansen kan ifrågasättas med anledning av att medlen för offentlig konst är uppbundna till ett visst projekt vilket försvårar att arbeta med spridning av offentlig konst över hela kommunen.
- Relevansen kan sjunka på grund av bristfälligt arbete för förmedling, tillgängliggörande samt participation.
- Konstens frihet i förhållande till de ramar som ges av de finansiella medlens budgetering begränsas.
- Konstens frihet begränsas av att inte relevant kompetens styr inköp av offentlig konst.

Från 2020

Politiska riktlinjer

Från och med 2020 verkställdes en förändring av finansieringssystemet och ansvaret för inköp av offentlig konst, under en försöksperiod på tre år.

Syftet med förändringen var att frigöra arbetet med den platsspecifika konsten från specifika byggprojekt för att därigenom möjliggöra en helhetssyn på fördelningen av offentlig konst i kommunen, så att den offentliga konsten kommer boende och besökare till del på ett mer önskvärt sätt.

Finansieringsmodell

Förändringen innebar att enprocentsregeln som finansieringsmodell för permanent konst ersattes med en fast budget om 3 mkr årligen i tre år.

Medlen budgeteras som investeringsmedel och disponeras av konsthallschefen.

Arbetsprocessen

I samband med förändringen av finansieringsmodell för den platsspecifika konsten deltog ett konstutskott bestående av politiker ur kultur- och fritidsnämnden i arbetet. I arbetsprocessen för urval och inköp av platsspecifik konst, fick konstutskottet reglerat utrymme att vid två tillfällen fatta beslut; vid skissuppdraget respektive vid gestaltningsuppdraget. Förändringen 2020 medförde att de finansiella medlen för platsspecifik konst disponerades av konsthallschefen och inte som tidigare av serviceförvaltningen. Detta innebär för den konstprofessionella kompetensen ökade möjligheter att ta ett helhetsansvar i arbetet med den platsspecifika permanenta konsten.

I syfte att tydliggöra och kommunicera arbetsprocessen med urval och inköp av platsspecifik konst formulerades dessa rutiner 2023 skriftligt av konsthallschefen och dennes medarbetare (bilaga 2). Samtidigt beslutade kultur- och fritidsnämnden att upphöra med det politiskt tillsatta konstutskottet.

Sammansättning av kompetens

Förändringen i arbetssätt som infördes 2020 medförde att arbetet med urval och inköp av platsspecifik offentlig konst leds av konstprofessionell projektledningskompetens.

I processen för urval och inköp förs diskussioner inledningsvis med chefstjänstepersoner från en rad förvaltningar för att identifiera lämpliga platser för placering av platsspecifika permanenta konstverk. En grupp av extern konstprofessionell expertis medverkar i arbetet att precisera konstnärliga kriterier vid upphandling av konstnär.

Sammansättningen av kompetens begränsas dock fortfarande av att medlen för platsspecifik konst budgeteras som investering vilket omöjliggör kostnader för personal. Det hindrar ett tillfredsställande relevansskapande arbete med förmedlande, tillgängliggörande samt involverande aktiviteter.

Sammanfattning av styrning av arbetet med offentlig konst från 2020

Sättet att styra arbetet med offentlig konst från 2020 genom politiska riktlinjer, finansieringsmodeller, arbetsprocesser respektive sammansättning av kompetens, kan sammanfattas med hjälp av en SWOT-analys (Strengths, Weaknesses, Options, Threats)

Styrkor • Fast årligt belopp ger möjligheter att planera. • Det budgeterade beloppet disponeras av personal med professionell kompetens om offentlig konst. • Finansiella medlen är inte knutna till specifikt projekt. • Engagemang från politikerna i konstutskottet. • Medverkan av extern konstexpertis i arbetet med att fastställa konstnärliga kriterier i samband med inköp • Förvaltningsövergripande arbete med identifiering av platser för platsspecifik permanent konst, vilket integrerar konsten och arbetet med konsten i kommunens olika arbetsprocesser inom skilda förvaltningar.	Svagheter • Finansiella medlen är budgeterade som investering vilket omöjliggör personalkostnader. • Finansiella medlen är budgeterade som investering vilket omöjliggör insatser för förmedling/tillgängliggörande/kommunikation/information. • En avsevärt mindre årlig budget än vad som skulle varit fallet om enprocentsregeln tillämpats.
Möjligheter • Att i planeringen av inköp av offentlig konst beakta fler aspekter än de som är bundna till en viss fastighet då enprocentsregeln tillämpas i projektform, kan bidra till ökad relevans. • Att arbeta integrerat med olika personalgruppers kompetens och handlingsutrymme inom den kommunala verksamheten som helhet; hitta win-win lösningar över förvaltningsgränser, kan bidra till ökad konstnärlig frihet.	Hot • Den offentliga konsten utarmas på grund av lågt årligt finansiellt anslag, vilket försvagar både relevans och konstnärlig frihet. • Att ad hoc-lösningar börjar tillämpas för att skapa utökat budgetutrymme, vilket försvårar översiktlighet vilket på sikt kan minska kvaliteten i, och därmed relevansen av, kommunens arbete med offentlig konst. • Armlängds avstånd – risk att enskilda upphandlingar av konstnärliga gestaltningar politiseras. (Detta hot upphörde i och med att konstutskottet upphörde.)

2021-2023 Projektet LundART

Politiska riktlinjer

LundART är ett initiativ från Lunds kommuns ledning vilket tillkom 2021 som en följd av den pågående corona-pandemin. Inom projektet har flera konstverk av halvpermanent karaktär med fokus på urban konst, realiserats i centrala Lund.

Finansieringsmodell

Budgeten för LundART utgjordes av ett tilläggsanslag om 650 000 kr för 2021 för att genomföra konstnärlig gestaltning på tre platser i stadskärnan i samråd med servicenämnden, byggnadsnämnden och tekniska nämnden. Finansiering skedde via kommunstyrelsens reserverade medel för coronaåtgärder.

Projektet har fått fortsatt finansiering om 400 000 kr per år fram till 2024.

De avsatta medlen har genom konsthallschefens försorg, genom om disponering av interna medel, utökats. Budgeten för arbetet med LundART är ett exempel på hur ledningen för konstverksamheten skapar finansiella lösningar genom omfördelning av interna medel. Budgeten för LundART utökas med andra ord på bekostnad av andra delar av den totala verksamheten.

Arbetsprocess

Arbetet med inköpsprocessen inom Lund Art har följt samma upplägg som för övrigt arbete med inköp av offentlig konst (bilaga 2).

Sammansättning av kompetens

Sammansättningen av kompetens som medverkat i processen för urval och inköp av konstverk inom projektet LundART har i stort haft samma gång som i arbetet med plats-specifik permanent konst. En viktig skillnad är dock att projektledaren för LundART har medverkat i alla faser av processen. Ett sådant förvarande borgar för viktig kunskapsåterföring mellan den verkställande nivån och den strategiskt styrande nivån vilket gynnar realisering av ambitionen i filosofin om tillitsbaserad ledning och styrning.

Sammanfattning av styrning av arbetet med LundART 2021-2023

Sättet att styra projektet LundART genom politiska riktlinjer, finansieringsmodeller, arbetsprocesser respektive sammansättning av kompetens, kan sammanfattas med hjälp av en SWOT-analys (Strengths, Weaknesses, Options, Threats)

Styrkor

- Medlen är budgeterade som "driftsmedel", vilket möjliggör arbete med förmedling, tillgängliggörande och participation.
- Metodiken i projektet har aktivt utgått från betydelsen av förmedling, tillgängliggörande och participation.
- Projektet har ett slagkraftigt namn som är enkelt att kommunicera.
- Arbetet genomförs i nära dialog med en bredd av kollegial, konstnärlig kompetens.
- Tillgång till kontinuerlig kontakt med andra aktörer i kommunen, så som fastighetsförvaltare, bygglovsavdelning, styrgrupp och expertgrupp.

Möjligheter

- Projektet har synliggjort betydelsen av platsspecifik halvpermanent konst, och kan ligga som grund för utveckling av ett kontinuerligt arbete med platsspecifik halvpermanent konst som komplement till arbetet med platsspecifik permanent konst.
- De positiva erfarenheter som gjorts med anledning av metodiken som genomsyrat genomförandet av projektet kan inspirera ett förtydligat arbetssätt generellt vad avser inköp av offentlig platsspecifik permanent och halvpermanent konst.
- Tydliggöra arbetsgruppen, vilka som ingår och hur de är delaktiga.

Svagheter

- Projektet är underfinansierat vilket kräver att resurser från Konsthallens reguljära budget tillförs projektet, både vad gäller personella kostnader såväl som kostnader för konstverk.
- Antyder projektets namn att det endast fokuserar Lunds tätort?
- Arbetsorganisationen i projektet bör förtydligas och utvecklas, för en bättre arbetsbelastning på involverad personal samt tillgång till nödvändiga funktioner (teknik, kommunikation mm).

Hot

- Namnet LundArt tenderar att föra tankarna enbart till staden Lund, och därmed inte till att omfatta även övriga delar av kommunen
- Den platsspecifika halvpermanenten konsten kan per definition förhålla sig friare till sin omgivning än den platsspecifika permanenta konsten. På så vis kan den halvpermanenten konsten närma sig sådana kvaliteter som traditionellt gäller temporär utställningskonst, som till exempel förhålla sig mer utmanande både till platsen och betraktaren. Det är dock av vikt att ta hänsyn till att den platsspecifika halvpermanenten konsten är placerad i explicit publik miljö, medan utställningskonsten exponeras på platser som betraktaren medvetet söker upp. Denna balansgång i avgörande kring konstnärliga uttryck, förutsätter ett aktivt och ansvarstagande arbetet med relevansskapande genom förmedling, tillgängliggörande och participation för att den platsspecifika konsten inte ska upplevas som stötande.

FINSTA, Lunds djungel, Stora Gråbrödersgatan 6, 2023

Slutsatser av den jämförande utvärdering av styrningen av arbetet med den offentliga konsten

Slutsatserna som kan dras av den jämförande utvärderingen av hur styrningen av arbetet med den offentliga konsten har bedrivits fram till 2020 respektive efter 2020 samt inom projektet LundART, kan sammanfattas utifrån perspektiven organisation, riktlinjer, finansiering och budget.

Organisation

Arbetet med Lunds kommuns offentliga konst sorterar under Lunds konsthall som är en enhet under kultur- och fritidsförvaltningen. Arbetet leds av konsthallschefen. Det innebär att Lunds kommuns arbete drivs från, och av, kommunens konstprofessionella kompetens. Detta är något som inom (den kommunala) konstvärlden är väl känt och ger Lunds arbete med offentlig konst ett gott renommé nationellt såväl som internationellt. Däremot medför användningen av titeln konsthallschef som beteckning för den ansvarande rollen för Lunds kommuns totala arbete med offentlig konst en otydlighet som skymmer det arbete som adresserar platsspecifik permanent och halvpermanent konst, så väl som arbetet med samlingskonst, till förmån för den offentliga utställningskonsten.

Nuvarande organisationsbeteckningar ger utställningskonsten en dominans över det övriga arbetet med offentlig konst. Detta accentueras ytterligare av att gällande riktlinjer för verksamheten med offentlig konst i hög grad fokuserar på utställningsverksamheten i konsthallen. Riktlinjernas fokus på samtidskonst medför ytterligare en precisering i uppdraget vilket medför att verksamheten i konsthallen med sin stramt preciserade uppgift, skymmer andra möjliga uttryckssätt och en större förståelse för bredden som den offentliga konsten i Lunds kommun omfattar.

En mer adekvat organisationsmodell för arbetet med den offentliga konsten som helhet, med dess fyra olika och kompletterande tematiska verksamheter, bör underlätta en medveten styrning av den offentliga konsten.

Riktlinjer

De riktlinjer som styrt arbetet med den offentliga konsten sedan 2008 har i huvudsak gällt konsthallen och dess verksamhet med utställningskonst. Detta har inneburit att arbetet med den platsspecifika konsten och samlingskonsten blivit åsidosatt. I praktiken har detta inneburit att det komplexa arbetet med den platsspecifika konsten och samlingskonsten underskattats och därav skett genom konsthallschefens goda vilja och förmåga att "trolla med knäna".

De gjorda erfarenheterna i projektet LundART bör införlivas i det fortsatta arbetet med urval och inköp av platsspecifik permanent konst.

Förnyade riktlinjer behöver formuleras, som utgår från bredden i Lunds kommuns offentliga konst, och tillåter var och en av dess fyra olika typer av konstverksamhet att komma till sin egen rätt. Det stärker en bredd och ett djup i arbetet med Lunds kommuns offentliga konst med utgångspunkt i att konsten ska vara fri samt relevant för boende och besökare och nå målgrupper av alla kategorier.

Finansiering och budgetering

Fram till 2020 tillämpades en procentregeln (mer egentligt kallad procentprincipen) med tillägget att medlen ska vara bundna till det specifika projektet. Detta medförde följande konsekvenser:

- medlen disponerades av serviceförvaltningen vilket gravt åsidosatt den konstprofessionella kompetensen i samband med urval och inköp av platsspecifik konst
- medlen bands upp till specifikt projekt vilket omöjliggjort en spridning av den plats-specifika konsten över hela kommunen;
- medlen budgeterades enkom som investering vilket omöjliggjort finansiering av personella resurser, information och kommunikation, samt relevansskapande aktiviteter för boende och besökare i Lund.

Det var med andra ord inte tillämpningen av procentprincipen som försvårande möjligheterna att uppnå önskade resultat i arbetet med den offentliga konsten, utan de tilläggs-klausuler som beslutas styra användningen av dessa medel.

Vitalisering

Projektet LundART har inneburit en breddning och därmed en vitalisering av arbetet med offentlig konst i Lund.

Dels har projektet möjliggjort arbete med så kallad urban konst och konst av platsspecifik halvpermanent karaktär vilket möjliggör upplevelser av en mer dynamisk karaktär för boende och besökare i Lund.

Dels har arbetsprocessen i projektet visat betydelsen av att de konstprofessionella som arbetar operativt med den offentliga konsten har tillträde till beslutsrummen av strategisk karaktär, för att nödvändig kunskapsåterföring ska ske in i den övergripande strategiska planeringen för offentlig konst. Detta arbetssätt möjliggör utrymme för det professionella omdömet vilket är en förutsättning för en fungerande tillitsbaserad styrning och ledning.

Missriktad förändring

Den förändring som beslutades som en försöksperiod under tre år 2020, kan beskrivas som missriktad.

- Det som *före 2020* utgjorde hinder för den professionella konstkompetensen att åstadkomma ett arbete för fri konst som upplevs relevant för boende och besökare i Lund hade sin grund i
- hur de politiska riktlinjerna var formulerade, samt
- hur de finansiella medlen var budgeterade.

Enprocentsregeln (procentprincipen) bör återinföras med tillägget att handhavande av dessa medel bör utformas så att arbetet med offentlig konst kan organiseras och genomföras på ett ändamålsenligt sätt utifrån uppdaterade politiska riktlinjer för den offentliga konsten i Lund.

Rekommendationer för arbete med den offentliga konsten

Med slutsatserna från översynen som grund, samt med utgångspunkt i befintliga förutsättningar för Lunds kommuns arbete med offentlig konst, rekommenderas följande hållning och tillvägagångssätt för det fortsatta arbetet: konceptualisera, relatera, möjliggör, synliggör, samverka och involvera.

Konceptualisera

Förtydliga vad Lunds offentliga konst sammantaget omfattar, det vill säga, platsspecifik permanent konst, platsspecifik halvpermanent konst, utställningskonst samt samlingskonst. Att konceptualisera dessa fyra delar som en helhet

- stärker förståelsen av att dessa fyra olika delar skapar en infrastruktur som säkerställer en bredd som möjliggör för boende och brukare att möta konst av olika slag.
- bidrar till att stäkra ett lokalt konstekosystem genom att möjliggöra plats för olika typer av konst, olika typer av arbete med konst, olika typer av aktörer med mera.
- underlättar för såväl kommunalt interna såväl som externa aktörer att genom specifik samverkan knyta an till olika delar av Lunds kommuns arbete med offentlig konst.
- skapar förutsättningar för en transparent och tydlig information och kommunikation om den offentliga konsten i Lund.

Relatera

Relatera aktivt och medvetet arbetet med Lunds kommuns offentliga konst till övriga (konst)arbetsprocesser och (konst)aktörer i närområdets konstekosystem (det vill säga inklusive de kringaktiviteter som stöder konstupplevelser och konstnärligt skapande som till exempel tillgång till lokaler, material, verkstäder med mera.) Medverka till att formaliserade samverkansprocesser utvecklas för att stärka Lund som konststad. Detta gäller inte minst för att möjliggöra för barn, unga och äldre att i sina vardagliga liv möta möjligheter att utveckla sin relation till konst och konstnärligt skapande.

Möjliggör

Diversifierade finansieringsmodeller

Lunds kommuns offentliga konst omfattar fyra olika typer av konst och konstnärliga verksamheter. För att möjliggöra en fortsättning för Lund som en av Sveriges främsta konststäder bör var och en av dessa betraktas som en nödvändig del av helheten. Adekvata finansieringsmodeller bör därför säkerställas för vart och ett av de fyra delområdena.

Verk av platsspecifik karaktär, samt arbetet kring dessa, bör säkerställas långsiktigt genom tillämpning av enprocentsregeln vid allt investeringsarbete av byggnader, gatu- och parkmark. Regeln bör därutöver tillämpas i avtal vid upplåtelse av mark.

Konst i utställning samt konst i samling finansieras med årliga anslag.

Ändamålsenlig budgetering

Finansiella medel enligt enprocentsregeln överförs till kultur- och fritidsförvaltningen och samlas i en pott för att på ändamålsenligt sätt budgeteras för investering respektive drift. Budgetering görs av konstchefen.

Finansiella medel för utställningskonst samt samlingskonst disponeras av konstchefen.

Synliggör

Lyft fram den offentliga konsten (med dess fyra tematiska delar som en konceptuell helhet) i kommunens kommunikationskanaler, så väl internt som mot omvärlden. Utgå från det faktum att Lund är en konststad med stor bredd, stort djup och långa historiska perspektiv, samt med gott renommé i omvärlden. Lyft fram betydelsen av fri konst och de värden som dessa skapar genom, och för, innovation och forskning.

Samverka

Konceptualiseringen av Lunds kommuns offentliga konst i fyra tematiska verksamheter stärker möjligheterna att skapa transparenta och professionella arbetsprocesser samt att tydligt informera och kommunicera dessa. Det stärker möjligheterna för konstruktiv samverkan med andra kommunala förvaltningar såväl som med externa parter. Det gäller inte minst för att möjliggöra för barn, unga och äldre att uppleva sig ha tillgång till och vara del av konstekosystemet i Lund med omnejd.

Medverkan av Lunds kommuns konstprofessionella kompetens ska vara självklar i arbetsprocesser som adresserar Lunds utveckling som konststad för nu levande såväl som för kommande generationer.

Involvera

Med utgångspunkt i tanken om konstens relationella värde, blir relevansskapande arbete avgörande för att den offentliga konsten ska ha värde. Aktiviteter som har relevansskapande syfte är av flera slag:

- förmedling (konstpedagogiska aktiviteter)
- tillgängliggörande (information, kommunikation, fysisk samt digital tillgänglighet)
- participation (medverkan av allmänhet eller riktade målgrupper)

Vart och ett av dessa professionsfält ska vara del i arbetet med Lunds offentliga konst.

Förmedling

Förmedling är konstprofessionens begrepp för den konstpedagogiska verksamheten i vid bemärkelse. Förmedlingsarbetet kan stödja individens egna känslomässiga och kunskapsmässiga processer för att utveckla en upplevelse av relevans i relation till konstverket. Förmedlingsarbetet uppmärksammar kvaliteter (motiv, form, färg, material, teknik med mera) som sätter konstverket i ett, eller flera, sammanhang. Dessa sammanhang kan till exempel vara estetik, värderingar som var giltiga i samhället då konstverket kom till, ekonomiska förutsättningar som rådde för konstnären i arbetet med konstverket, tillgång till eller brist på material, med mera - vilket i sin tur kan kopplas och leda till samtal om till exempel hållbarhet och miljö, mänskliga rättigheter, delaktighet och demokrati, med mera.

Att skapa dessa förståelsebärande sammanhang runt konstverket är inte en auktoritär eller enkelriktad verksamhet, utan förmedlingsarbetet ger tankemässiga nycklar som kan öppna upp för tankar och känslor hos individen. Konsten kan sägas verka genom att skapa möjligheter för oss själva som individer att utvecklas med hjälp av de uttryck som konstverket presenterar för oss. Förmedlingsarbetet kan uppmärksamma oss på och sätta ord på dessa uttryck, så att vi som betraktare kan se mer i, och med hjälp av, konstverket. På så vis är betraktarens relation med konstverket i ständig förändring. Förmedlingsarbetet bör med andra ord erbjudas riktat till olika målgrupper som barn, unga, äldre, men även öppna för olika målgrupper att mötas i gemensamma samtal om konst.

Det som utmärker offentlig konst är att den är i det allmännas ägo (inköpt eller donerad) och därmed är till för "alla"- med andra ord en rättighet att få ta del av. Men det går också att vända på rättighetsperspektivet, till en slags skyldighet, en skyldighet att stå ut med konst i våra gemensamma offentliga miljöer. Därmed blir samtalet om "vad vi ska behöva stå ut med" viktigt. I urvalsprocessen av offentlig konst är därmed relevans en av flera aspekter som behöver genomlysas av en bredd av perspektiv.

Förmedlingsarbetet är med andra ord betydelsefull inte bara då konstverket väl är på plats, utan även avgörande för att öppna upp för fler att aktivt och på ett insatt sätt vara involverade i processerna vi urval och inköp.

Alla människor försöker ständigt förbättra sina möjligheter i livet. De söker sig därför till upplevelser som inte bara roar i stunden, utan som upplevs som meningsfulla. Ju starkare känslomässig beröring, desto rikare blir minnet av upplevelsen och därmed också dess värde och påverkan på längre sikt.

Det värde någon finner i en upplevelse avgörs även av om hen kan uppfylla en egen agenda och få sina behov tillfredsställda. Ett grundläggande mänskligt behov består i att förstå sig själv och sin plats i världen.

(Göteborgs Stads kulturförvaltning. Kulturens värde och sociala effekter. sid 32)

Tillgängliggörande

Begreppet tillgängliggörande avser här aktiviteter med syfte att

- öka kännedomen om konstverket genom informations- och kommunikationsinsatser;
- genom ändamålsenligt arkiverings- och digitaliseringsarbete möjliggöra brukande av den offentliga konsten på nya sätt;
- förvalta samlingen på ett sådant sätt som möjliggör aktivt relevansskapande arbete.

Till skillnad från begreppet "förmedling" som syftar på pedagogiska perspektiv är det tillgängliggörande arbetet av mer instrumentell karaktär för att nå ut med budskap och kunskap som rör konstverket. Det kan till exempel gälla datum och plats för en visning (som är en förmedlingsaktivitet) eller en invigning (som kan användas som ett tillfälle för förmedlande) av ett konstverk, informationsskyltar som berättar om konstverket, så som namn på konstnär, namn på konstverk samt årtal då konstverket tillkom.

Inte minst handlar det tillgängliggörande arbetet om att digitalisera information och förmedlingsinsatser om konstverket för att nå fler målgrupper samt som underlag för olika typer av relevansskapande aktiviteter.

Tillgängliggörande handlar också om att alla oavsett funktionsnedsättning, intellektuell eller språklig förmåga eller ålder, ska kunna ta till sig kommunikation och information

som rör den offentliga konsten. Denna typ av tillgängliggörande bör i möjligaste mån även gälla det förmedlande arbetet.

Tillgängliggörande kan också innebära att ett permanent konstverk som är till för att röra vid eller kanske till och med klättra på, faktiskt också placeras på ett sådant sätt att detta är möjligt. En omsorgsfull analys i planeringsskedet är av vikt för att platsens omgivande förutsättningar inte i efterhand ska visa sig utgöra hinder för tillgänglighet genom att bidra till exponering för skaderisk genom fall, klämrisk etcetera.

Samlingsförvaltning

Samlingsförvaltning är ett professionellt begrepp som omfattar allt det arbete som syftar till att utveckla, bevara, dokumentera och använda samlingar på ett balanserat, effektivt och hållbart sätt.

Participation

Den participatoriska professionaliteten bidrar med kunskap om och kompetens att för sammanhanget – ramar, förutsättningar och målbild – skapa funktionella mötesformer för att utveckla samskapat lärande. I det här sammanhanget ska lärande förstås som nya sätt att tänka, relatera och förhålla sig. Samskapat ska förstås som att lärprocessen inkluderar alla närvarande och deras olika perspektiv, erfarenheter och kunskap.

Participatorisk forskning sträcker sig från systemnivå (hur kan det representativa demokratiska systemet förnyas och vitaliseras?) till utformning av inkluderande möten (vilka mötesmetoder kan användas för att åstadkomma möten som präglas av inkludering, engagemang och produktivitet?).

Breddad delaktighet

Relevansen av offentlig konst kan stärkas och bedömas på olika sätt. Vi kan luta oss mot vårt representativa demokratiska system och hävda att majoriteten bör avgöra vilken konst som är relevant. Med ett sådant synsätt blir konsten toppstyrd, eftersom det representativa demokratiska systemet ytterst handlar om en praktisk lösning för att få samhällsstyrning att fungera. Alla de röster och åsikter som är för få, eller inte kan inordnas i det aktuella politiska sakfrågorna, osynliggörs i det representativa politiska systemet. Detta faktum står i konflikt med idén om att konsten har sitt värde i att den är fri. Den representativa demokratin upplever idag generellt en bristande legitimitet på grund just av sin representativitet – många grupper och perspektiv upplever sig stå utanför det samhälleliga sammanhanget, vilket i förlängningen utarmar spänstigheten i samhällskontraktet mellan medborgarna och det offentliga. Konstens roll i samhället, som fri och relevant, är en viktig del i detta resonemang då det representativa demokratiska systemet utesluter vissa grupper, till exempel barn och unga från de formella beslutsprocesserna. Att möjliggöra delaktighet för dessa grupper i Lunds kommuns arbete med offentlig konst är av vikt.

Men själva bildningsprocessen behöver även fysiska rum och genomtänkta former där olika grupper i samhället kan mötas. En effekt av kvantitativa utvärderingar verkar ha blivit att allt fler koncentrerar sig på att skapa mer och mer utbud. Vi behöver också stödja och utveckla former för att tillsammans smälta det upplevda.

(Göteborgs Stads kulturförvaltning. Kulturens värde och sociala effekter. sid. 33)

Det kan också vara det omvända, att politiken upplever sig inte ha tillräcklig förståelse för vad medborgarna upplever och prioriterar, och därför önskar en fördjupad kontakt genom arbetsprocesser som inbegriper moment av medverkan från brukare av en viss verksamhet eller medborgare generellt.

Participatoriska arbetssätt för ökad delaktighet

De aktiviteter som genomförs för att möta dessa behov benämns ofta "dialog". Det kan vara intressant att nyansera vad dessa aktiviteter faktiskt handlar om, avsiktligt eller oavsiktligt. Forskning har intresserat sig för detta alltsedan 1960-talet, med Arnsteins Stege som det mest kända exemplet. Idag är det inte ovanligt med modeller som rubriceras "dialogtrappa" för att belysa olika typer av engagemang i en kommunikativ situation.

Modellen nedan är en utveckling av SKR:s arbete. Genom att använda matrisformen (i stället för en trappa) lämnar vi det subtilt normativa aspekterna i vilken kvalitet som eftersträvas i ett möte; att ju högre upp i trappan du befinner dig desto bättre. Syftet med matrisen är att medverka till att val av syfte för möten är medvetna och kommunicerbara; ingen av de olika typerna av situation är principiellt bättre än någon av de andra.

Aktivitet	Kännetecken	Du bjuder in att ...	Du får möjlighet att ...
Information	Envägs-kommunikation	Veta	Förtydliga och synliggöra
Konsultation	Inhämta synpunkter Ofta punktinsats	Tycka	Ta del av kunskap, ståndpunkter och känslor
Dialog	Utbyte av tankar Ofta flera tillfällen	Resonera	Förändra ditt eget synsätt och utveckla en relation
Samarbete	Aktiviteter planeras och genomförs	Genomföra	Dela med dig av handlingsutrymme
Medbestämmande	Gemensamt beslutsfattande	Bestämma	Dela med dig av makt

Efter Lindholm och Moritz

Delaktighetsmatrisen

Participation i samband med arbete med offentlig konst kan beskrivas som en möjlighet att ta del i de processer som pågår i konstekosystemet i vid bemärkelse. För någon handlar det om att ges tillträde till trygga fördjupande samtal om konstnärliga upplevelser i ett existentiellt perspektiv. För någon annan handlar det om att få information om hur urval- och inköpsprocessen av platsspecifik permanent konst ser ut, för att förstå hur på-

verkansarbete kan utvecklas. För en tredje handlar det om att på ett lustfyllt sätt konfronteras med material för skapande och ges möjlighet att använda det på ett sätt tillsammans med andra som man inte trodde var möjligt.

Det participatoriska arbetet syftar med andra ord till att göra det gemensamma möjligt att utvecklas. Ett sådant arbetssätt kan utformas på många olika sätt beroende av målgrupp. Snarare är det just avgränsning av målgrupp som kan beskrivas som en viktig fråga ur ett participatoriskt perspektiv, eftersom den offentliga konsten ska vara just allmän, för alla.

Den participatoriska kompetensen underlättar, stöder och stärker möten över gränser av olika slag; mellan målgrupper, mellan intressegrupper, mellan olika tolkningar av verkligheten, i syfte att utveckla nya erfarenheter, kunskaper och synsätt.

Christian Berg, konstnär, vid invigning av skulpturen Vattenfigur, utplacerad vid hörnet av Byggmästaregatan Trollebergsvägen, maj 1963

Slutord

Lunds kommuns arbete med offentlig konst vilar på en solid grund som utvecklats genom decennier. Lund har ett gott renommé som konststad. Den offentliga konsten i Lund har en bredd och ett djup i sitt samlade innehåll vilket utgör en stor resurs.

Lund som stad har en konsthistorisk identitet genom att konst exponeras på publika platser, av olika aktörer - konst från vår samtid såväl som från decennier och sekel som passerat. Lund myllrar av konst.

I detta myller kan det vara svårt att utskilja vilka faktorerna är som bidrar till detta levande myller. Den genomförda översynen vittnar om betydelsen av att de underliggande strukturerna och arbetsprocesserna är avgörande för att det synliga resultatet ska bli det önskvärda.

För att behålla känsla av att Lund bubblar av konst - och förväntan om vad som ska bubbla fram härnäst, krävs ett systemiskt förhållningssätt; att konstens närvaro i staden och dess omnejd är resultatet av ett lokalt levande konstekosystem. Lunds kommuns offentliga konst, med sina fyra olika format, innebär goda möjligheter att på olika sätt knyta an till konstekosystemets övriga aktörer, flöden och processer.

För att uppnå detta krävs styrning av arbetet med den offentlig konsten.

Det krävs politiska riktlinjer som visar riktningen men inte sätter hinder för ett utvecklande arbetssätt byggt på principerna om tillitsbaserad ledning och styrning.

Det krävs en finansiering som är förutsägbar för verksamheterna och en budgetering som möjliggör konstnärliga investeringar men även resurser för förmedlande, tillgängliggörande och involverande aktiviteter.

Det krävs arbetsprocesser som är transparenta och begripliga så att samtalet om hur arbetet genomförs inte sker i det fördolda utan kan vara föremål för kritiska tankar och förändring vid behov.

Det krävs en sammansättning av kompetens som sammantaget kan överblicka, leda och genomföra arbetet att realisera fri konst som en myllrande upplevelse i Lund, för boende och besökare i olika åldrar, i olika delar av kommunen.

Med väl utvecklad styrning och ledning av arbetet med offentlig konst, kommer Lund vara en stad som myllrar av konst även för kommande generationer.

Bifynd

I arbetet med översynen har följande idéer uppkommit. Idéerna har sin grund i de perspektiv och slutsatser som presenteras i översynen, men ska uppfattas just som idéer för möjliga tillvägagångssätt att realisera de ambitioner som översynen resulterat i.

Plattform för kunskap om offentlig konst

Arbetet med offentlig konst omfattar många olika kompetensfält så som konstvetenskap, historia, statsvetenskap, landskapsarkitektur, bebyggelsearkitektur, stadsbyggnad, sociologi, socialantropologi, etnologi, förvaltningsekonomi, juridik med flera.

Offentlig konst är ett arbetsfält som av tradition är väl etablerat i svensk offentlig förvaltning, men som detta till trots saknar tydliga ramar för arbetet. Kunskapsbehovet hos dem som arbetar med offentlig konst är, på grund av den stora bredden i arbetsuppgifterna, stor. Tillgång till relevant forskning samt tillgänglig information i sakfrågor är eftersatt.

Lunds kommun har ett gott renommé som konststad och skulle därigenom tillsammans med Lunds universitet utgöra en trovärdig värd för en plattform för att lyfta fram forskning som görs med fokus på offentlig konst, oberoende av inom vilket akademiskt ämne den utförs.

Plattform för offentlig konst skulle kunna

- arrangera återkommande tematiska evenemang för branschfolk inom offentlig konst;
- arrangera tävling för bästa studentuppsats med fokus på offentlig konst, oberoende av akademiskt ämne;
- underlätta förmedling av praktikplats för studenter som intresserar sig för offentlig konst;
- utgör en kanal för offentliga aktörer att lyfta frågor rörande arbetet med offentlig konst, och möjliggöra att dessa frågor hanteras som underlag för kunskapsutvecklande forskning.

Utställning på vift

Tematiska utställningar med verk ur den kommunala konstsamlingen kan presenteras på oväntade platser inomhus och utomhus.

Bästa tavlan

En utomhusutställning baserad på barns val av verk ur den kommunala konstsamlingen. Utomhusutställningen placeras som fond till isrinken på Stortorget under vinterhalvåret. Två parallella utställningar av "Bästa tavlan" skulle kunna visas samtidigt utifrån olika målgrupper, tex barns val, äldres val, nya svenskars val, "gamla svenskars" val, dementas val med mera.

Intervjuer

2023-08-29 intervju med Åsa Nacking, konsthallschef, Lunds kommun

2023-08-30 intervju med Mårthen Mirza, kulturchef, Lunds kommun

2023-08-30 intervju med Emil Nilsson, konstantendent, Lunds kommun

2023-08-30 intervju med Katja Tauberman, kommunikatör, kultur och fritidsförvaltningen, Lunds kommun

2023-08-31 intervju med Elin Aspeklev, projektledare LundART, Lunds kommun

2023-09-18 intervju med Camilla Lothigius, samordnare Offentlig konst, Passagen Linköpings Konsthall

2023-09-20 intervju med Katja Tauberman, kommunikatör, kultur- och fritidsförvaltningen, Lunds kommun

2023-09-20 intervju med Elin Aspeklev, projektledare LundART, Lunds kommun

2023-09-21 intervju med Emil Nilsson, konstantendent, Lunds kommun

2023-09-22 intervju med Mårthen Mirza, kulturchef, Lunds kommun

2023-09-22 intervju med Åsa Nacking, konsthallschef, Lunds kommun

Referensmaterial

Andersson, Pia & Jordan Thomas (2010) Att hantera de svårlösta samhällsfrågorna. Göteborgs stad

Arnstein, Sherry (1969) A Ladder of Citizen Participation. Journal of the American Planning Association, Vol. 35, No. 4, July 1969, pp. 216-224

Blomé, Oskar (2023) Konst – Ett verktyg för att appropriera rum. Examensarbete. Landskapsarkitektprogrammet, SLU Alnarp https://slu.primo.exlibrisgroup.com/permalink/46SLUB_INST/1agguea/alma9921049028105121

Borås stad (2023) [Handbok-offentlig-konst-A4-23.06.08.pdf](#) (boraskonstmuseum.se)

Borås stad (2023) [Riktlinjer för offentlig konst - riktlinjer](#) (boras.se)

Borås stad och RISE (2019) PROJEKTSTUDIO. En miljö och ett arbetssätt för gränsöverskridande problemlösning, lärande och samarbete. [FULLTEXT01.pdf](#) (diva-portal.org)

Bringselius, Louise (2018) Tillit – en ledningsfilosofi för framtidens offentliga sektor. Komlitt Förlag

Bringselius, Louise (red.) (2018) Styra och leda med tillit. Forskning och praktik. Forskningsantologi från Tillitsdelegationen Stockholm. SOU 2018:38

Calderon, Camillo; Hellqvist, Alexander & Westin, Martin (2016) Att leda samverkan. [Uppsala Universitet Böcker - Reflekta](#)

Ernits, Heiti (2018) Omgiven av Grängsgångare. Framväxten av nya samverkansroller i offentlig sektor. Innovationsplattform Borås. [FULLTEXT01.pdf](#) (diva-portal.org)

Ernits, Heiti (2020) Ledarskap i mellanrummen. RISE [Ledarskap i mellanrummen – fallstudie av grängsgångare och grängspraktiker i en komplex samverkansmiljö](#) (diva-portal.org)

Eksjö kommun KOST I EKSJÖ KOMMUN - [PDF Gratis nedladdning](#) (docplayer.se)

Göteborgs Stads kulturförvaltning (2023) Kulturens värde och sociala effekter. 2:a reviderade och utökade versionen. [Kulturens värde och sociala effekter](#) (goteborg.se)

Göteborgs stad, Kulturförvaltningen (2022) Riktlinjer för säkerställande av saklighet och opartiskhet vid Göteborgs museer och konsthall.

Konstnärernas riksorganisation: Mårten Castenfors: LOU hotar den konstnärliga friheten <https://www.kro.se/konstn%C3%A4ren/konstnaren-4-2015/marten-castenfors-lou-hotar-den-konstnarliga-friheten/>

Konstnärernas riksorganisation: Tony Roos: Replik på Mårten Castenfors debattartikel om LOU i Konstnären #4-2015 <https://www.kro.se/konstn%C3%A4ren/konstnaren-4-2015/tony-roos-replik-pa-marten-castenfors-debattartikel-om-lou-i-konstnaren-4-2015/>

Kristianstads kommun: [Konst - Kristianstads kommun](#)

Kristianstads kommun: 1%-konst, så funkar det. Informationsfilm för det inomkommunala arbetet med offentlig konst

Liljefors, Max (2022) Konst som resurs i vården. En forskningsstudie om hur Region Skånes konstsamling kan tillgängliggöras för patienter, personal och besökare. Region Skåne [Konst som resurs i vården](#) (skane.se)

Linköpings kommun: [Linköping offentlig konst - linkoping.se](#)

Linköpings kommun: [Intresseanmälan konstnärliga gestaltungsopdrag, konstprojektledare - linkoping.se](#)

Linköpings kommun: Kvalitetssäkrad process; från initiativ till lönsam investering (a4-LOOK-process)

Linköpings kommun: Ditt avtryck går till historien. Konsten i dag formar framtidens kulturarv (a4-for-dig-som-ar-fastighetsagare) [a4-for-dig-som-ar-fastighetsagare.pdf \(linkoping.se\)](#)

Lunds kommun, kommunstyrelsen Protokoll 42 (68) 2021-03-03 Dnr KS 2021/0125

Lunds kommun, Kulturprogram 2024-2030 förslag till remissversion

Lunds kommun (2023) Delårsrapport augusti 2023, Kultur- och fritidsnämnden

Lunds Kommun: Slutrapport 2021 LundART

Lunds Kommun: Slutrapport 2022 LundART

Lunds Kommun, Tjänsteskrivelse 2021-02-10 Diarienummer KS 2021/0125

Malmö Planterings- och försköningsförening: <https://planteringsforeningen.se/verksamhet/om-foreningen>

Malmö stad: Malmö konst - [Malmö stad \(malmo.se\)](#)

Myndigheten för kulturanalys (2021) Så fri är konsten. Den kulturpolitiska styrningens påverkan på den konstnärliga friheten. Rapport 2021:1 [Så fri är konsten - Den kulturpolitiska styrningens påverkan på den konstnärliga friheten \(kulturanalys.se\)](#)

Ranger, Anna (2007) Plan och process – handbok i dialoginriktad planering. Länsstyrelsen i Skåne, [Böcker - Reflekta](#)

Ranger, Anna & Westerberg, Karin (2004) Metoder för möten. För ökat deltagande i lokalt förändringsarbete. Malmö stad och Region Skåne Böcker - Reflekta

Region Skåne & Nätverket för offentlig konst i Skåne (2022) Nätverket för Offentlig Konst i Skåne – nätverk och kunskapsaktör för lärande och informationsdelning. En förstudie med fokus på hur NOKS kan möta behovet av en digital plattform genom samverkan med andra aktörer i konstekosystemet. [NOKS Förstudie slutrapport \(skane.se\)](#)

Statens Konstråd (2021) Offentlig konst. Handbok för statliga beställare [Offentlig konst – Handbok för statliga beställare - Statens konstråd \(statenskonstrad.se\)](#)

Statens Konstråd (2020) Utanför de institutionella väggarna [Utanför de institutionella väggarna - Statens konstråd \(statenskonstrad.se\)](#)

Svensson, Petra (2019) Att skapa helhet i offentlig sektor. Tankar om tvärsektoriellt arbete. Nordic Academic Press

Sveriges Kommuner och Regioner (2023) Medborgarberedning. Medborgardialog med slumpmässigt urval av medborgare [Medborgarberedning \(skr.se\)](#)

Uppsala kommun (2023) [Riktlinje för beräkning av 1 procent till offentlig konst \(uppsala.se\)](#)

Uppsala kommun (2017) [Riktlinjer-for-arbetet-med-uppsala-kommuns-offentliga-konst.pdf](#)

Zetterström, Jelena (1994) Offentlig konst i Lund. Lunds kulturnämnd i samarbete med Sydsvenska Dagbladet

Örebro kommun: [Offentlig konst - orebro.se](#)

Bilaga 1: Konsthallens verksamhetsuppdrag (från 2008)

- Lunds konsthall ska sträva mot att vara en av landets främsta konsthallar i såväl sitt utbud som presentationen av detta utbud.
- Lunds konsthall skall genomföra utställningar av samtidskonst och annan konst ur ett internationellt, nationellt och regionalt perspektiv.
- Lunds konsthall ska presentera ett varierat utställningsprogram där det finns plats för såväl det publikt breda som det smala.
- Det pedagogiska arbetet med utställningarna ska vara en integrerad del av hela utställningsprocessen och ska präglas av nytänkande och experimentlusta.
- Lunds konsthall ska förutom sin utställningsverksamhet bedriva en varierad programverksamhet i samverkan med det regionala konstlivet och andra intressenter.
- Verksamheten på Lunds konsthall ska präglas av gästfrihet och ett välkomnande tilltal.
- Lunds konsthall ska arbeta strategiskt för att göra verksamheten synlig och tillgänglig för alla.
- Arbetet med offentlig utsmyckning enligt procentregeln ska spela en central roll i kommunens stadsplanering.
- Vid inköp av lös konst ska tonvikten läggas på regionala konstnärer och/eller konstnärer som är aktuella genom utställningar i regionen.

Bilaga 2: Process för urval och inköp av plats-specifik permanent konst (från 2023)

1. Styrgruppen efterforskar och identifierar område i Lund för konstnärliga gestaltungsprojekt. Områdets specifika förutsättningar och begränsningar presenteras. Styrgruppen innefattar tjänstepersoner från Kultur- och fritidsförvaltningen (kulturchef och konsthallschef), stadsarkitekt från Stadsbyggnadskontoret, stadsträdgårdsmästare från Tekniska förvaltningen, samt entreprenadschef från Serviceförvaltningen.

Beställning av uppdraget går till Lunds konsthall, där projektledaren för offentlig konst tar fram konstprogram som inkluderar de specifika förutsättningarna. Konstprogrammet diskuteras med konsthallschefen och en summa för projektet fastställs. Flera aspekter är viktiga att ta hänsyn till såsom miljö och mångfald, samt om projektet påverkar barn. Konstprogrammet är ett öppet dokument som bearbetas under hela projektet.

2. Expertgruppen undersöker och diskuterar lämpliga konstnärer för aktuellt uppdrag. Expertgruppen består av konsthallschef, projektledare för offentlig konst, Skissernas Museums chef, samt en representant från det lokala konstlivet. Tjänsteskrivelse förbereds till förtroendevalda i konstutskottet.

3. Kultur- och fritidsnämndens konstutskott som består av politiker granskar praktiska förutsättningar och upphandling. Konstprogrammet, tjänsteskrivelse med förslag på upphandlingsförfarande och skissinbjudan presenteras.

4. Inbjudan till skissuppdrag överlämnas till utvald konstnär.

5. Konstnär utarbetar skiss i ett konstnärligt processarbete.

6. Skissarbete från konstnär och medföljande tjänsteskrivelse med förslag på tilldelningsbeslut presenteras för de förtroendevalda i Kultur- och fritidsnämndens konstutskott som i sin tur tar formellt beslut om tilldelning av uppdrag.

7. Kontrakt upprättas mellan tilldelad part och representant från Kultur- och fritidsförvaltningen, Lunds kommun. Beloppet bestämmer vem i delegationsordningen som ska signera från Kultur- och fritidsförvaltningen.

8. Konstnären producerar den konstnärliga gestaltningen i kontinuerlig dialog med Lunds konsthalls projektledare för offentlig konst och konsthallschef. Arbetsprocessen innefattar ett nätverk av aktörer; vanligtvis upphandlade underleverantörer, externa experter av olika slag, inte minst gestaltungsansvariga arkitekter i det berörda området, med flera. Serviceförvaltningen eller externa experter involveras i beräkning och framtagande av fundament, etablering av markbeläggning och installeringen av konstverket.

9. Slutbesiktning och invigning. Teknisk beskrivning med drift- och underhållsanvisningar överlämnas av konstnär till Lunds kommun. Besiktning görs av beställare, utförare samt eventuellt experter på lekredskap och skolmiljöer. Verket dokumenteras, förmedlas och marknadsförs av Lunds konsthall.

10. Underhåll och förvaltning. Brukare och förvaltare följer drift- och underhållsplan eller vedertaget handlande för den typ av konstverk som framställts. Projektets arbetsmoment utvärderas. Konstverket har nu införlivats i Lunds kommuns konstsamling och skall inbegripas i det kommunala förvaltningsarbetet.

lund.se